

Zbrala in uredila: Urška Roškar

Od improvizacije do kompozicije

Projekt učencev in dijakov Konservatorija za glasbo in balet Maribor

Kakšen je pravzaprav pomen igranja klavirja v današnjem času? Kako bi spodbujali voljo in željo po igranju klavirja med mladimi? To so vprašanja, ki si jih vedno znova zastavljamo na srečanjih klavirskih pedagogov. Odgovor je preprost: negovanje ustvarjalnosti.

Ko smo razmišljali o predstavitvi šole na Klavirskih dneh 2013, se je izoblikovala ideja o projektu, ki bi predstavil ustvarjalnost naših dijakov in učencev. Na Konservatoriju Maribor namreč že vrsto let obstaja letni koncert dijakov komponistov, ki z velikim žarom pišejo in izvajajo svojo glasbo. V projekt smo vključili tudi učence nižje stopnje, saj se otrokov talent za improvizacijo in komponiranje razvija že od samega začetka spoznavanja instrumenta.

Rdeča nit projekta so bile temeljne prvine kakršnekoli glasbe, saj učencev nismo želeli vnaprej omejevati ali ukalupiti. Prav zato so se sodelovanju v projektu predali popolnoma brezpogojno in z iskrenim navdušenjem. Nekatere skladbe so nastale že prej, zato smo v pogovoru z učenci poiskali tematski naslov, ki posamezno skladbo najbolje opisuje, in skozi njihova razmišljanja posneli kratek videouvodnik o samem procesu ustvarjanja; kot bi skušali zaobjeti pot, ki jo »prehodi«
skladba od ideje do izvedbe.

Učenci in dijaki so tako predstavili lastne skladbe, napisane v različnih

slogih ali oblikah. Dotaknili so se komponiranja v klasičnem slogu, preko postromantičnega stila vkorakali v sodobnejšo glasbo s pridihom atonalnosti, se prepustili prostemu toku misli in za trenutek vstopili v svet Hollywooda. Ni pa manjkalo niti jazzovskega improviziranja in muziciranja v klavirskem duu.

Kot vodji projekta sva s prof. Mirjam Strlič k sodelovanju povabili gospo Alenko Bervar, profesorico solfeggia in predstojnico oddelka za strokovno-teoretične predmete, ter magistra Roberta Kampleta, profesorja harmonije in kontrapunkta na umetniški gimnaziji Konservatorija Maribor.

Za revijo Virkla sva jima zastavili nekaj vprašanj.

Profesorica Bervarjeva, prav vi ste dali prvo pobudo za idejno zasnovano koncerta komponistov na Konservatoriju Maribor. Kakšni so bili začetki?

Ideja o koncertu, na katerem bi se izvajale skladbe naših dijakov, se mi je porodila med dolgoletnim poučevanjem solfeggia na Konservatoriju Maribor. Opazila sem namreč, da so naši dijaki zelo ustvarjalni, polni idej, da poskušajo in pišejo skladbe, vendar jim pri tem manjkata strokovna podpora in možnost predstavitve svojih izdelkov. Tako smo jim sklenili na oddelku za strokovno-teoretične predmete nuditi ustrezno strokovno podporo v smislu notnega zapisa, napotkov in svetovanja pri nastajanju kompozicij, pri organizaciji vaj in pripravi na koncert. Dijaki, ki pišejo skladbe za večje ansamble, različne zборе, orkestre, koncerte in podobno, v večini primerov svoje skladbe tudi sami dirigirajo. Naučimo jih osnov dirigiranja in jim damo najpotrebnejša znanja za izvedbo njihovega dela.

In kako bo letos?

Letos bomo izvedli koncert dijakov komponistov Konservatorija Maribor že 8. leto zapored. Koncert bo v

Kazinski dvorani SNG Maribor 31. 3. 2014. Dijaki se bodo tudi letos predstavili z zelo zanimivimi skladbami za različne instrumente, raznolikimi zasedbami in stili. Mogoče bo za pianiste še posebej zanimiva skladba za klavir in simfonični orkester Simfonične slike št. 1 Jana Satlerja, dijaka 2. letnika umetniške gimnazije.

Profesor Kamplet, kako bi opredelili pomen lastnega ustvarjanja za osebni razvoj učenca oz. dijaka? Zakaj bi bilo dobro začeti improviziranje že od malega?

Pri komponiranju oz. pri improvizaciji se sprožijo ustvarjalni procesi, ki sicer – če glasbenikov v tem ne vzgajamo oz. jih spodbujamo že od malega – zakrnijo. Gre za kontroliran, trenutni slušno-izvajalski moment, ki vzbuja ugodja in neugodja konsonanc in disonanc, vezanih med slišanim ter pričakovanim. Ob melodijah se otroci srečajo tudi s prvimi lastnimi akordi ter razmišljajo o ritmu. Tako hitro začnejo razumevati harmonski stavek in posledično bolj razumejo skladbe, ki jih igrajo. Glasbo so začeli zapisovati, da bi se ohranila. Torej je bil – in bi moral biti – vsak pravi glasbenik prvinsko improvizator, kar pa je v današnjem času zelo redko, celo med skladatelji.

Kaj vam pomeni lastno ustvarjanje, komponiranje?

Da sem prejel ta dar in ga imel možnost v okolju ohraniti ter razvijati, tega se vedno bolj zavedam. Skladatelj je v glasbi izvir, glasbeniki kot izvajalci so potok, ki odžejajo poslušalce. Pišem, kar mi narekuje ustvarjalni nagon, ki pa ga pogosto usmerja naročilo oz. zvrst. Očičujem oz. osvobajam se vplivov kompozicijskih tehnik, trendov in sodobnih

tirnic številnih glasbenih poskusov zadnjih sto let, ki so se s pogosto neposrečeno »sodobno glasbo« oddaljili od klasičnega poslušalca.

Skladatelj napiše glasbo, ki se večine dotakne ali pa ne – torej bi lahko grobo rekel, da »je glasba« in »ni glasba«. Žal slednja v opravičilo potrebuje razlago in je zame zgolj glasbeni poskus – čeprav bi jo osnovna definicija glasbe opravičila. V številnih primerih je razlog za takšne poskuse iskanje izraznih sredstev, ki jih morda ni uporabil še nihče.

Še vedno smo in bomo ljudje s čustvi, zato potrebujemo glasbo s pristosnimi osnovnimi prvini: ritmom, melodijo in harmonijo. Le takšno lahko dojemamo in posledično tudi večkrat poslušamo. Kljub temu vsako obdobje življenja zareže svoje rane, in če smo iskreni, se to zazna.

Kakšne možnosti nudi klavir kot sredstvo izražanja?

Klavir je osnovni instrument in nanj naj bi znal igrati vsak glasbenik. Nudi melodično in harmonsko solistično igranje. Z večplastnim igranjem lahko iz njega izvabimo orkestralne zvoke, je torej solistični instrument in tudi orkester v enem. Za razliko od predhodnika – čembala – nudi dinamično igranje in določene tone in akorde lahko zadržimo tudi s pedalom (skoraj neomejena polifonija). Sam sicer zelo rad igram tudi čembalo in igranje nanj svetujem vsem pianistom, zaradi stila ter razumevanja polifonije baročnih skladateljev. Ko nekaj ur, dni in mesecev igraš staro glasbo na čembalo, postaneš od tega instrumenta odvisen, zaradi načina igre, naravne uglastitve, ki se najbolje zlije v komorni glasbi, in takrat odpadejo odvečne note, predvsem v improvizaciji. Dober poznavalec in ljubitelj obeh instrumentov mi je malo za šalo in malo zares dejal: »Klavir je pohištvo, čembalo pa je instrument.«

Vendar ko preideš s čembala na klavir, ga znaš obravnavati drugače, kasnejšo glasbo – pisano za klavir – izvajaš drugače in tudi improviziraš drugače. Klavir je in bo ostal standard v skoraj vseh glasbenih zvrsteh in zasedbah, od klasične glasbe preko jazza pa vse do rocka.

Kako se vse skupaj začne, zakaj nastane ter kaj se dogaja med samim procesom ustvarjanja in komponiranja, smo povprašali tudi naše mlade skladatelje.

O NAVDIHU

Že sama beseda vsebuje samostalnik »dih«, ki je neke vrste odskočna deska za vsa naša dejanja, za življenje samo. Brez dihanja ne gre niti v glasbi in navdih je tista prva sapa, ki sproži val vsega, kar sledi.

Špela Horvat, dijakinja 4. letnika umetniške gimnazije: *Fantazija za klavir in godalni orkester*

Navdih je nekaj spontanega, nekaj naravnega. Nikdar ga ne smemo zatajiti ali zatreti. Moramo ga ceniti in mu pustiti prosto pot, da se razvija. Zame navdih pomeni priložnost, da moja glasba postane glasba vseh. Komponiranje je zame nekaj naravnega, predstavlja mi pobeg pred realnostjo. Vsak si lahko ustvari svoj svet, kot si ga sam predstavlja in opiše bolje kot kdorkoli drug.

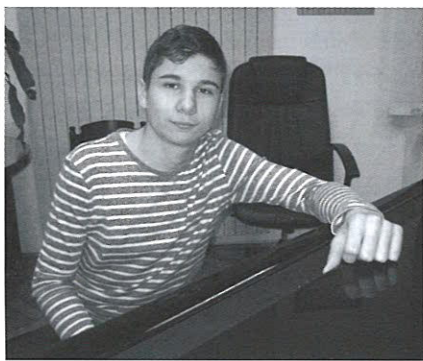
Tokrat je moj svet *Fantazija za klavir in godalni orkester*. Tonaliteta

d-mola me je popolnoma prevzela. Začetne melodije nisem želela zpuščati in se tako pojavlja skozi celotno skladbo. Na kompozicijo sem se zelo navezala, postala je del mene, saj predstavlja moje vidike, moja doživljanja, moja čutenja.

Moja glasba je moj življenjepis.

O IMPROVIZACIJI

Improvizacija je kot skok v vodo brez razmišljanja o njeni temperaturi. Skok pomeni biti vedno pripravljen poskusiti, voda pa predstavlja poslušanje s praznimi ušesi, brez pričakovanj.

Žan Milošič Dundek, učenec 8. razreda glasbene šole: *Improvizacija na Preludij v cis-molu S. Rahmaninova*

Improvizacije sem se prvič lotil pri 8 letih, saj sva s profesorico na klavirskih urah vedno nekaj improvizirala. Skozi igro sva prišla do novih melodij in tako je nastala tudi moja prva skladba.

Ko mi je profesorica lani predlagala, da bi na Preludij op. 23 št. 5 v g-molu Rahmaninova naredil svojo improvizacijo, mi je bila ideja takoj všeč, zato sem se improvizacije z veseljem lotil.

Pri preludiju mi je bil najbolj všeč ritem skladbe, ki se pojavi na začetku in je tudi osnovna tema celotne skladbe. Ta ritmični vzorec sem v svoji improvizaciji povzel, pri tem pa sem spremenil melodijo. Nato sem se lotil srednjega dela skladbe, ki je nekoliko počasnejši, bolj umirjen in zelo lep. Srednji del sem naredil podobno kot Rahmaninov; spremenil sem le linijo leve roke in naredil

Improvizacija je kot skok v vodo brez razmišljanja o njeni temperaturi. Skok pomeni biti vedno pripravljen poskusiti, ...

malo drugačno melodijo. Ta del je bil zame najlepši. Po srednjem delu začne Rahmaninov počasi stopnjevati tempo ter dinamiko in tako sem se odločil tudi sam. Po počasnem delu sem se lotil postopnega stopnjevanja tempa in glasnosti in spet začel z osnovno temo, enako kot na začetku, ter se odločil, da bom na tem mestu svojo improvizacijo počasi zaključil. Rahmaninov je sicer napisal in naredil še marsikaj, ampak meni se je zdelo dovolj. Tako sem improviziral s pomočjo vodilnega tona fis, ki vodi v g, in zaključil skladbo. Zaključek je v jazzovskem stilu, skladba pa se konča na toniki, kjer se je tudi začela.

Za naprej razmišljam, da bom še veliko improviziral, saj me to zelo veseli.

O ZVOKU

Čistost, potovanje, pretres, tolažba, hlad in toplina, veselje, tesnoba, spomin, valovanje, nič in vse, čas, svoboda ...

Stik s klavirjem je nekaj čudovitega, vendar pa se še boljši občutek polnosti zgodi ob samem zvoku. Ta zvok mi napolni telo, dušo in srce.

Vse se začne postopoma. Najprej z enim samim tonom, ki se prelije v drugega, ta se zlije s tretjim in tako naprej v neskončnost. Toni drug za drugim počasi kapljajo kot kapljice in se svetlikajo kot biserčki. Kmalu začutim potrebo po več skupnih tonih, ki se prav tako

Patricija Blažek, dijakinja 3. letnika umetniške gimnazije: *Somnium mundi*

prelivajo in zlivajo drug z drugim. Tako nastajajo intervali in iz njih počasi tudi akordi. Vse je zelo mistično in zabrisano, vse se preliva in vse lebdi. Glasba nastaja počasi in skrivnostno. Kmalu se mi odkrije melodija, me premami in noče iz mene, zato jo preprosto moram zapisati. Potem se priključijo še čustva in čutenje vsakega glasu posebej. Vse skupaj se meša in počasi nastaja skladba.

Najbolj pomembno pa je, da znamo prisluhniti sebi in da to, kar slišimo, poskušamo začutiti in slišati še skozi zvok klavirja, saj bi bilo škoda, da ostanejo naše melodije skrite in zakopane globoko v nas.

O RAZLIČNIH SLOGIH

Adam Kamplet, učenec 4. razreda glasbene šole: *Variacije na temo »Boginja«*

Slog je kot kroj pri obleki. Na primer plašč: rokava, ki objemata telo, sta subdominanta in dominantna, ovratnik je karakter in tempo, gumbi so pavze, šivi pa vsak posamezen ton fraze.

Kako bi opisal svojo skladbo?

Enkrat je ata pisal neko glasbo na računalnik, stal sem pri ključavnici in poslušal. Ena se mi je usidrala v spomin, zato sem jo priredil malce po svoje in napisal začetno temo.

Kako si nadaljeval?

Zelo rad poslušam jazz pianista Oscarja Petersona in všeč mi je bila neka njegova fraza, ki sem jo poskusil zaigrati. Zdelo se mi je super, zato sem se odločil, da jo bom vključil v svojo skladbo.

Potem se skladba konča?

Ne. Potem sem si zamislil še tri variacije. Melodija je ista, spremenita pa se ritem in hitrost. Vse skupaj sem povezal z različnimi prehodi, da bi bilo lepše.

O RITMU

Če hočemo, lahko najdemo ritmične vzorce prav v vseh stvareh okoli nas. Mogoče pa je to zato, ker vsi obstajamo v določenem ritmu, ki ga imenujemo Čas.

Skladbo sem ustvarjal kar dolgo časa, približno dve leti. Sestavljena je iz več melodij in tem ter ritmičnih vzorcev, ki sem jih sproti zapisoval. Skladba je v večjem delu improvizacija, katere čar je v tem, da je nikoli ne moreš ponoviti v celoti, zato se same po sebi odpirajo možnosti, da tudi na koncertu zaigraš nekaj popolnoma novega.

Zelo pomemben del skladbe je tudi ritem, zato sem se odločil, da bi glasba prišla bolj do izraza, če bi z mano igral tolkalec. Povezal sem se s sošolcem

Arsenije Krstič, dijak 3. letnika umetniške gimnazije: *Waves*

Žanom, mu zapisal osnovno obliko in določil dele skladbe. Našla sva skupni ritem in skladba je še bolj zaživela, saj sva lahko melodije preko ritma še tesneje povezala.

O SKLADATELJU

Kot transformator, ki preoblikuje električno energijo, je tudi skladatelj neke vrste prevodnik. Skozi njegovo domišljijo se zvočne slike pretakajo in preoblikujejo v melodije in harmonije, dokler se končno ne ustavijo na papirju, v notnem zapisu, od koder jih izvajalci kot prevodniki zvoka podajamo naprej.

Luka Krof, dijak 3. letnika umetniške gimnazije: *Dialog*

Nedavno sem napisal skladbo za klavir štiriročno. Skladbo sem pisal po naročilu, in sicer na podlagi treh pridevnikov: hitro, poskočno in »odštekano«.

Nikoli še nisem komponiral po naročilu, zato sem se projekta rahlo ustrašil, vendar sem kmalu ugotovil, da le ni tako težko, kot se je zdelo na prvi pogled. Potrebni so bili le prvi toni in do konca se je zdelo, kot da se skladba piše kar sama.

Kot mlad trobentač in komponist sem mnenja, da je komponiranje ena izmed najbolj učinkovitih oblik glasbenega izražanja, saj že samo s pisanjem izražamo svoja doživetja čustev in občutkov na papir. Če pa lahko svojo kompozicijo še zaigramo ali dirigiramo, je to res nekaj posebnega. Vsaka kompozicija mi pomeni nov izziv, ki se ga s predanostjo in zagnanostjo zelo veselim, še posebej če me je sprva malce strah.

Vsaka kompozicija mi pomeni nov izziv, ki se ga s predanostjo in zagnanostjo zelo veselim, še posebej če me je sprva malce strah.

Če se vrnemo k začetnemu vprašanju, bi lahko rekli, da mladi v sodobni družbi potrebujejo prav to, kar smo sami sebi skozi projekt tudi potrdili – svobodo izražanja, kjer ni nič prav ali narobe, dokler za tem stoji neki pomen. In mladi danes na vso moč iščejo pomen v svetu, ki brzi z neustavljivo hitrostjo. Radi bi se ustavili in s polnimi pljuči zadihali čas, v katerem živijo. Glasba jim nudi zatočišče in možnost ustvarjanja lastnega časa, zato pri tem neizmerno uživajo in rastejo. Naše poslanstvo je le, da jim skozi prosto pot zvoka dovolimo raziskovati, razvijati se in oblikovati svoj lasten pomen. ■